

*Наслов ориџинала:*  
„Учение о православномъ Богослужении”,  
С.-Петербургъ, 1889.  
*шеснаесто издање*

Иоанна Ильича Сергиева, протоиерея кронштадтскаго  
„Мысли о Богослужении Православной Церкви  
– О Божественной Литургии”  
Москва, 1894.

Превод чланка архиепископа Аверкија  
„Состављање црквене службе за одређени дан”,  
претходно објављен у зборнику „Благословено Царство...”  
Православне мисионарске школе  
при храму Св. Александра Невског у Београду,  
за ово издање прегледан је и исправљен.

# ОСНОВЕ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛУЖЕЊА

са додатком  
**БОЖАНСТВЕНА ЛИТУРГИЈА**  
тумачење светог Јована Кронштатског



треће исправљено и допуњено издање  
са оригиналним илустрацијама

Превео и приредио  
Младен Станковић

Предањске студије  
Београд, 2008.

# ОСНОВЕ ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛУЖЕЊА

## ОСНОВНИ ПОЈМОВИ

### О Богослужењу уопште

*Питање:* Шта је то Богослужење?

*Одговор:* Богослужењем уопште назива се Богопоштовање или угађање Богу добрим мислима, речима и делима.

*Питање:* Шта је то православно, црквено Богослужење?

*Одговор:* Православно црквено Богослужење је такво заједничко Богослужење, које се изражава кроз заједничке молитве и свештене радње свештених лица, према поретку и Уставу (Типику) Православне Цркве.

*Питање:* Из чега се састоји православно црквено Богослужење?

*Одговор:* Из молитава, читања, појања, поучавања и свештених радњи.

*Питање:* Који је циљ заједничког православног Богослужења?

*Одговор:* Заједничко Богослужење у Православној Цркви има за циљ да се **кроз читање и појање**



изложи истинито учење Христово и да се верни под-стакну на молитву и покајање, а **кроз лица и радње** да се представе спољашњи догађаји свештене историје који су ради нашег спасења савršени како пре, тако и после Рођења Христовог. При томе се има у виду да се код оних који се моле пробуди благодарност Богу за сва учињена добротина, да се појача молитва за даље Његове милости према нама и да добијемо душевно спокојство.

*Пишање:* Када се на земљи појавило Богослужење?

*Одговор:* Богослужење се појавило са стварањем човека. Човек, створен по лику Божијем, свом душом својом од самога почетка стремио је ка Богу, прослављао га и благодарио му, видећи себе као цара у тако дивном и послушном свету. После човековог пада, прослављању Бога придодати су уздаси покајања и скрушености; молитву су почели да прате измирујући, умилостивљујући обреди – жртвоприношења.

За време старозаветних патријараха Богослужење је обављано у породичном кругу. У Мојсијево време, када је Бог одвојио јеврејски народ од других народа, заједничко Богослужење добило је нови облик који је одговарао томе времену. За његово обављање одређено је посебно место и време, посвећена су посебна лица и детаљно су прописани обреди.

Христос је посећивао старозаветни Јерусалимски храм. Заповедивши Својим Апостолима да кроз Свете Тајне и учење очишћују и освећују људе, Он их је овластио да уређују хришћански живот. Све-

ти Апостоли су и сами имали молитвена и богослужбена сабрања, васпитавали су верне проповедима, савршавали су Свете Тајне. За свога живота они су поставили људе које су осветили кроз рукоположење: епископе, презвитере и ђаконе, који све до данас настављају дело апостолско и руководе православне ка спасењу, како појединачно, тако и заједничким Богослужењем.

## **I - О храму и ономе што се у њему налази**

*Пишање:* Где се може савршавати заједничко Богослужење?

*Одговор:* Молитву треба да узносимо на сваком месту – она је свуда потребна и Господ ће је свугде чути.

Али за правилно и стално обављање заједничког Богослужења људи су морали да изаберу једно одређено место и здање: храм. Испрва, у Мојсијево време, био је начињен покретни храм, а у време Соломона подигнут је и стални храм у Јерусалиму.

*Пишање:* Шта називамо храмом?

*Одговор:* Храмом или црквом се назива грађевина која је нарочито посвећена Богу и у коју се верни сабирају ради заједничких молитава и ради освећивања Светим Тајнама.

*Пишање:* Које значење има храм?

*Одговор:* Храм је Дом Божији; овде Господ у обилу даје Своје благодатне дарове. Храм је и лечилиште где треба да се добије олакшање и успокојење, храм

је и школа побожности и добротe у којој се дају просвећујуће лекције. Храм је суд, али такав где је суђење помешано са милошћу, где нас пред Богом заступају Мајка Божија и сви свети са Њом. Зато овде у храму-судилишту треба очекивати помиловање, а не кажњавање. Једном речју, храм је дом милосрђа, где телесно и духовно немоћни добијају свакојаке милости од Господа.

*Пишање:* У ком се облику подиже храм?

*Одговор:* Форма православног храма обично одражава одређен мистични садржај. Најчешће се срећу храмови издуженог, овалног или правоугаоног облика, налик на брод. Као што брод којим управља искусни кормилар носи људе преко узбурканих морских таласа, тако нас и Црква, предвођена Христом, неозлеђене води по бурном мору греха и страсти ка тихој луци Царства Небеског. Храмови се подижу и у облику крста, што означава да се спасавамо вером у распетог Христа, ради кога су хришћани спремни да поднесу свако страдање. Православни храмови су по правилу оријентисани од запада на исток, при чему се главни улаз налази са западне стране. То симболише прелаз из греховне таме (запад) у светлост истине (исток).

Над православним храмовима обично се уздиже купола (једна или неколико; округле или заострене при врху). У унутрашњости куполе изображава се Господ окружен анђелима. Свака купола је окружена крстом, оруђем нашег спасења. Купола нас подсећа на небо које нам је одређено за вечни живот због нашег врлинског живота овде, на земљи. Број купола

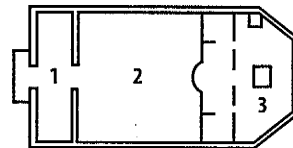
на храму није увек једнак: и једна, и три, и пет, и седам, па чак и тринаест. Једна купола представља Јединог Христа, три се подижу у част Свете Тројице, пет купола подсећа на Христа и четворицу јеванђелиста, седам – на Свете Тајне и седам Васељенских сабора, а тринаест – на Христа и дванаест апостола.

*Пишање:* Зашто се на сваки храм ставља крст?

*Одговор:* Зато да би се показало како је храм намењен томе да верни у њему прослављају на Крсту распетог Господа.

*Пишање:* Из којих се делова састоји храм?

*Одговор:* Храм се састоји из три дела: 1) припрате, 2) средишњег дела или цркве у ужем смислу речи, и 3) олтара.



1) **Припрата** је западни део храма. У старини, то је била овећа просторија у којој су стајали оглашени, тј. они који су се припремали да приме свету тајну крштења, као и покајници, који су привремено били одлучени од светог причешћа. Припрата је од централног дела храма често одвојена зидом. Припрати се понекад додају наткривени тремови. Ту су стајали покајници најнижег степена; они су са сузама и на коленима молили оне који улазе у цркву да се помоле за њих. Дотле су могли да дођу и јеретици, јудејци и незнабошци.

2) Централна просторија храма, тј. његов **средњи део (наос, брод)**, то је онај део храма у коме православни верници стоје за време Богослужења. У православним храмовима (с изузетком грчке цркве) нема клупа за седење. Оци цркве су сматрали да је седење за време богослужења недолично, осим током појединих делова богослужења поучног карактера или при читању псалама. Слободан простор допушта неспутано чињење појасних и земних поклона, карактеристичних за православну побожност.

3) **Олтар** је најважнији део храма који увек мора да буде окренут према истоку.

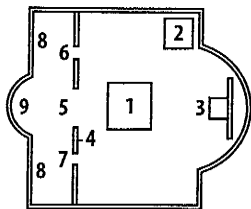
*Пишање:* Зашто олтар мора да буде окренут према истоку?

*Одговор:* 1) Као што је источна страна света – страна светлости, топлоте и живота, тако и из светог олтара верни добијају освећење, живот кроз Свете Тајне, поуке и оживљавање од Речи Божије и црквених молитава пастира. 2) Олтар представља рај – обиталиште првих људи које се налазило на истоку. 3) Христос се код пророка назива „Источом свише” и „Сунцем правде”; према Њему треба да се окрећемо као према Источнику живота и светлости.

Олтар је виши од других делова храма, с једне стране зато да би они који стоје у цркви могли да виде шта се ради њих савршава у олтару и покрај олтара, нпр. у певницама и на солеји, а са друге стране зато што олтар представља вишњи свет – небо, рај.

*Пишање:* Шта се налази у олтару?

*Одговор:* У олтару на средини стоји свети престо (тј. часна трпеза), на коме је тајанствено присутан Сам Господ – Цар Славе. Свети престо (1) има облик коцке и покривен је са два покривала. Доње покривало, начињено је од белог платна и знаменује плаштаницу којом је било обавијено Тело Спаситељево у гробу. Горње покривало, од лепо украшеног материјала, симболише Божанску славу која почива на престолу. Оба покривала се спуштају кроз до пода. На престолу се налази антиминос, тј. свилена тканина на којој се налази свештена представа Спаситеља како бива положен у гроб, и представе јеванђелиста. У антиминосу се налазе и честице светих моштију. На антиминосу се савршава освећење дарова. **Без антиминоса не може се савршавати Божанска Литургија.** Антиминос увек освећује архијереј и он је у старини уручиван пастиру да би могао да обавља литургијско Богослужење. На престо се ставља и свети крст као знамење нашег спасења; кроз Онога Који је на њему распет ми смо добили спасење. На престо се полаже и свето Јеванђеље, јер је Реч Божија стални закон нашег живота. На престолу се налази и дарохранилница са светим Даровима за причешћивање болесних у њиховим кућама, а такође и здравих на Литургији пређеосвећених дарова. Дарохранилница представља гроб Христов. На престо се стављају и свећњаци који представљају светлост Христову која просвећује све. Свети престо са стварима и сасудима који се на њему налазе не сме да дотиче нико осим свештених лица, тј. архијереја, свештеника и ђакона.



На северној страни олтара, паралелно са левом певницом, поставља се сто за припремање Дарова за Свету Тајну. Тај сто се обично назива жртвеник (2). Иза престола стоји „горње место” (3), седиште за епископа.

*Пишање:* Шта је то иконостас?

*Одговор:* Иконостасом (4) се назива дрвени преградни зид који одваја олтар од средишњег дела цркве. На иконостасу се налазе свештене иконе на којима су представљени Спаситељ, Мајка Божија и свети Божији угодници, наши молитвени заступници пред Богом, који су истовремено и наши учитељи, како речју тако и сопственим примером. Посматрајући иконостас православни хришћанин може и треба да учи о свештеној историји Старог и Новог Завета. Типичан иконостас има иконе у неколико нивоа. Он обично изгледа овако: у средини првог, најнижег нивоа, налазе се царске двери на којима је изобразена икона Благовести Пресветој Богородици, јер је баш тај догађај почетак нашег спасења. Са десне стране царских двери налази се икона Спаситеља а са леве икона Пресвете Богородице. На ђаконским дверима се обично представљају или свети ђакони или анђели који непрестано служе пред небеским престолом,

управо као и ђакони за време богослужења на земљи. У другом нивоу налази се низ икона који се назива „деизис” (мољење). То је икона Спаситеља на централном месту и са обе њене стране иконе Мајке Божије, св. Јована Крститеља, арханђела Михајла и Гаврила, светих апостола Петра и Павла и других светитеља, тако да су сви у молитви окренути према Христу. На иконостасу се налазе и иконе светих јеванђелиста, светих апостола, затим низови икона са представама главних Господњих и Богородичиних празника, као и ликови старозаветних пророка посред којих је икона Богомајке са Младенцем, њиховом надом, утехом и предметом њихових пророштава. Врх иконостаса овенчан је светим Крстом на коме је, савршавајући наше спасење, био разапет Господ Исус Христос.

На иконостасу се обично налазе троја врата. Средња се зову Царске двери (5), јер кроз њих на Литургији излази Цар Славе – Исус Христос, како би нахранио верне Својим пречистим Телом и Крвљу, а такође и зато што оне отварају пут ка престолу Цара Христа. Ове двери се називају и светим. Двери са леве и десне стране стране Царских двери називају се ђаконским дверима – ђаконске двери поред леве певнице називају се северним (6), а двери поред десне певнице називају се јужним дверима (7).

Мирјанима је забрањен улазак у олтар, изузев цару, и то без оружја. При уласку у олтар и изласку из њега, они којима је допуштено да уђу увек треба да учине побожан поклон према светом престолу.

*Пишање:* Шта је то солеја?

*Одговор:* Солеја (8) је узвишење на коме се налази олтар са иконостасом и које је истурено према средњем делу храма. На солеји, пред царским дверима, уздиже се амвон (9) са кога се произносе јектеније, говоре проповеди и чита Јеванђеље. На амвон не смеју да се пењу непосвећени, тј. они који немају свештену одећу. На солеји се налазе и две певнице.

*Пишање:* Шта је то налоњ?

*Одговор:* Налон, тј. налој, или правилније аналогји, то је високи и уски лако преносиви сто нагнуте површине који служи за читање свештених књига, за проповеди у храму и за полагање светог Јеванђеља и икона у време Богослужења.

## II - О свештеним лицима

Свештенослужитељи су лица освећена Духом Светим кроз архијерејско рукоположење која су одређена да служе пред престолом Божијим и наставаљају дело Христово – да се старају о спасењу људи. Таква лица, прејемници апостолске власти, која савршавају заједничко Богослужење су: 1) архијереј, 2) свештеник, 3) ђакон.

Ова три свештена чина представљају јерархију и имају Божанско порекло од Христа и апостола. Христос је апостолима рекао: *Као што је Отац послао Мене, и Ја шаљем вас* (Јн. 20,21), *идијте, дакле, и научијте све народе* (Мт. 28,19), *и проповедајте Јеванђеље сваком створењу* (Мк. 16,15). Свети апостоли су се окружили помоћницима, сапутницима, које су уме-

сто себе остављали у црквама које су оснивали. А по смрти апостола, директни наследници њихове власти, тј. епископи, свештеници и ђакони, наставили су да шире хришћанство.

Лица која су удостојена **епископског чина** носе различите називе, с обзиром на њихове личне заслуге или на важност града или области у којој служе. Ти називи су: епископ, архиепископ, митрополит и патријарх.

**Свештеници**, или другачије јереји, односно презвитери, представљају други чин после епископа и сврставају се такође у више подгрупа. Свештеници у монаштву називају се јеромонаси. Заслужни свештеници називају се протојереји.

**Ђакони** – то је назив за трећи чин свештених лица. Старији ђакони при саборним црквама називају се протођакони. Ђакони у монаштву називају се јерођакони.

Осим свештенослужитеља, у Православној Цркви постоје и друга лица која служе у храму Божијем. Такво лице је чтец, чија је дужност да чита, пева и помаже свештенослужитељу у храму или приликом црквених обреда у домовима верних (тзв. треба).

## III - Свештени предмети

Свештени предмети који од најстаријих времена уживају велико поштовање су:

а) крст и свете иконе, б) свештене одежде, в) свештени сасуди, и г) богослужбене књиге.

### а) Крст и свети иконе

**Крст**, који је послужио као оруђе нашег спасења, после смрти и васкрсења Господа нашег Исуса Христа, Који је на њему био распет, постао је предмет нарочитог поштовања код хришћана. Изображења крста су од првих времена у употреби код хришћана. Њиме су они украшавали своје домове, места за молитвене скупове, свештене сасуде, зидове... Целивали су га и клањали му се, палили пред њим свеће и тамјан. Крстом су се осењивали приликом улазака, излазака, пре и после јела, пред починак и ујутро, пред почетак сваког доброг дела.

По облику нису сви крстови исти, али уживају једнако поштовање. У старини се наилази и на трокраке крстове, сличне слову Т, но крст је ипак најчешће четворокраки, састављен од две линије које су укрштене, било у косом положају, попут слова Х (тзв. андрејевски крст, по св. ап. Андреју Првозваном који је на такав крст био распет), било под правим углом: +. Понекад је крст представљан у виду котве †, која је символ наде грешних људи (Јевр. 6,19).

Од четвртог века, када је император Константин силом крста победио непријатеље, крст је постао заштитни знак хришћанства. Постоји и осмокрака представа крста (тзв. руски крст), код које су на крсту представљени дашчица са натписом Исус Назарећанин Цар Јудејски, и дашчица на коју су биле ослоњене ноге Христове – †. Одавно је у употреби и крст на коме је приказан и Сам распети Христос.

**Свете иконе** – богословље у бојама. Једна од главних особености православног храма, која одмах пада у очи неупућеним посетиоцима, јесте присуство великог броја икона. Неке од њих су распоређене на иконостасу, док су остале смештене у храму, свуда где је то могуће. Зидови и сводови прекривени су фрескама. Православни се пред иконама клањају, целивају их, пале пред њима свеће и кандила; свештеник их кади. На литијама, иконе се свечано носе у рукама. Видећи иконе на сваком иоле значајнијем месту, посетилац ће поставити природно питање: Шта оне представљају? Које је значење икона? Није ли то својеврсно идолопоклонство, забрањено још у Старом Завету?

Иконе су на молитви употребљаване од првих векова хришћанства. Свештено предање сведочи о постојању Спаситељеве иконе још за време Његовог живота на земљи (Нерукотворени образ), као и о икони Пресвете Богородице, насликаној одмах по смрти и васкрсењу њеног Божанског Сина. Свештено предање потврђује да је православна црква од почетка имала јасно и непроменљиво схватање нарочитог значаја икона, пошто оно произилази из учења о оваплоћењу Другог Лица Свете Тројице – Господа нашег Исуса Христа. Употреба икона корени се у самој суштини хришћанства, јер последње откривење које нам је предао Богочовек, није само откривење Речи Божије, него исто тако и Лика Божијег, како саопштава свети јеванђелист Јован: *И Лојос њосѡиаде шело и настјани се међу нама* (Јн. 1,14). *Боја нико није видео никад: Јединородни Син који је у наручју Оца, Он ја објави* (Јн. 1,18) – вели



он даље. То значи, да нам је Исус Христос показао Лик, или икону Бога. Пошто је Он (Син) *сјај славе и обличје бића Његовој* (Очевог), као оваплоћена Реч Божија пројавио је – кроз Своју Божанску природу – Лик Оца. Кад апостол Филип пита Исуса: *Господе, покажи нам Оца*, Он му одговара: *Толико сам времена са вама и ниси ме познао, Филипе? Ко је видео Мене, видео је Оца* (Јн. 14,8-9). Тако, будући да Син увек пребива „у крилу Очевог”, Он и после оваплоћења остаје једносуштан Оцу, зато што је, по Својој Божанској природи, Лик Очев и раван Њему по части.

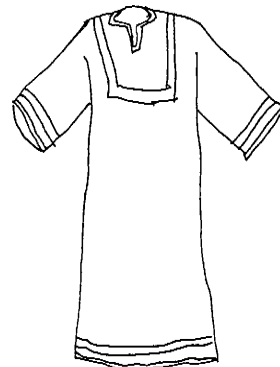
Ми целивамо икону Пресвете Богородице стога што је Она постала Мајка Сина Божијег, а такође и иконе светих, јер су били верни Богу, борили се против греха подражавајући Христа, ишли Његовим стопама и проливали крв своју Њега ради. Светитељи се поштују као људи које је сам Бог прославио, који су уз Божију помоћ постали страшни за непријатеље људског рода, а добротвори за оне који се са вером подвизавају. Поштујемо их не као богове или као добротворе саме од себе; можемо рећи да су они били слуге Божије којима је, као одговор на њихову велику љубав према Њему, дата смелост духа. Ми сазерцавамо представе њихових подвига и страдања, како бисмо се уз њихову помоћ и сами осветили, и добили подстицај да их ревносније следимо. Иконе светих су место сусрета чланова Цркве која пребива на земљи, са светитељима који живе на небесима и већ су прибројани небеској Цркви. Светитељи на иконама нису некакви ликови из далеке прошлости, већ наши сада-

шњи лични пријатељи. Будући место сусрета неба и земље, иконе Христа, Мајке Божије, анђела и светитеља стално подсећају верне на невидљиво присуство целе небеске пуноће у Цркви - оне видљиво изражавају реалност неба на земљи.

#### б) О свештеним одежама свештенослужитеља

Приликом савршавања Богослужења архијереј, свештеник, ђакон и чтец имају на себи нарочите свештене одежде, првенствено светлих, блиставих боја.

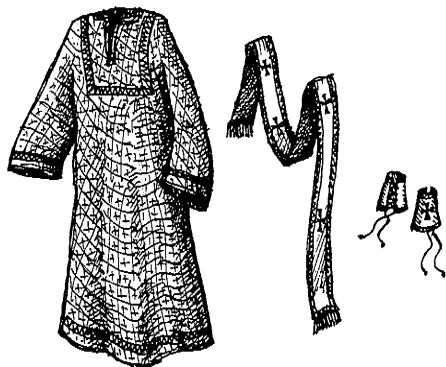
**Одежду чтеца** представља **стихар**. То је равна, дугачка хаљина са широким рукавима, која покрива читаво тело, најчешће бела. Код свештеника и архијереја, пошто се носи испод ризе, стихар се назива подрасник (подризник).



стихар

Одежду **ипођакона** и **ђакона** осим поменутог стихара чини још и: 1) **орар** – дуга широка трака коју

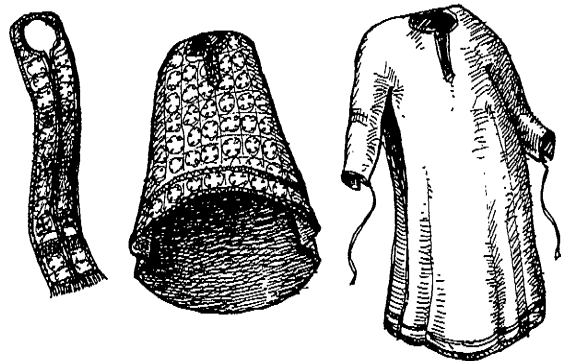
Ћакони, као помоћници приликом савршавања Светих Тајни или крстолико опасују преко рамена, да би били комотнији и у знак поштовања пред Светим Тајнама, или је носе пуштenu преко левог рамена. Орар је обележје ђаконске службе. Њиме ђакон даје знак народу да је време за молитву и појцима да је време за певање. 2) **Наруквице** се употребљавају за слободније деловање руку приликом Богослужења. Оне подсећају на то да су Христу руке биле везане.



ђаконски сђихар    орар    наруквице

Одежду свештеника чини: 1) **епитрахил**, који иде око врата и спушта се до испод колена. Епитрахил је заправо исто што и орар, само што је надвоје сложен и што га свештеник носи напред. То означава да свештеник има виши чин и двоструко теже и сложеније обавезе од оних које има ђакон. Епитрахил, који се уском површином спушта од главе до ногу, из-

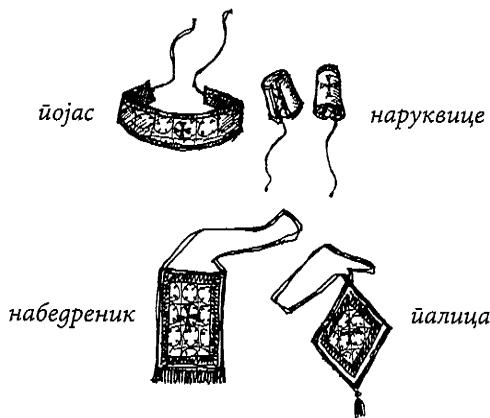
ображава струју благодати Духа Светога која силази на главу свештеника кроз архијерејско рукоположење. Свештеник без епитрахила, као и ђакон без орара не савршава ни једну службу. Само са епитрахилем, а без фелона, свештеник обично савршава у храму мало вечерње, повечерје, полуноћницу и часове (ако се на њима не чита Јеванђеље), а по кућама разна молитвословља нпр. за славу, или приликом давања имена новорођеном детету и сл; 2) **појас**; 3) **набедреник и палица** – издужене тканине које се вешају на бедра. Дају се по заслугама и представљају духовни мач. 4) **Фелон** – дугачка и широка одежа без рукава која прекрива читаво тело и има отвор за главу. Облачи се преко остатка одежде. Свештеник облачи фелон када служи свечана Богослужења као што је Литургија. Он подсећа на ону одежду у коју је Христос био обучен пред Пилатом. 5) **Подрасник**.



епитрахил

фелон

подрасник



Осим тога свештеницима се као награда даје напрсни крст, тј. крст који се носи на грудима, преко одежде.

Одежда архијереја састоји се од следећег: 1) **Сакос** – то је одежа налик на стихар, само што има пришивене звончиће. Звончићи архијереја подсећају на стално проповедање закона Христовог својој пастви. 2) **Омофор** – то је дуго и широко платно украшено крстовима које се архијереју полаже на плећа, преко одежде, а крајеви му се спуштају спреда и позади. Омофор представља заблуделу овцу коју Спаситељ узима на плећа и доноси је Богу, тј. представља палог човека кога Христос спасава. 3) **Панагија** (грч. „Пресвета“), то је невелика округла икона Мајке Божије, понекад и Спаситеља, коју архијереј стално носи на грудима ради постојаног сећања на Бога. 4) **Крст** на грудима архијереја или свештеника, као прво, подсе-

ћа на веру у Распетог Христа, а као друго подстиче на чврсто и мирно подношење крстова и страдања у животу. 5) **Митра** – то је својеврсна круна, као символ победе над непријатељима, спасења и високе духовне власти над паством. 6) **Жезал** или палица – означава пастирску власт. 7) Архијерејска **манџија** је дугачка, широка горња одежа коју архијереј облачи приликом уласка у храм ради свештенослужења. Она мо-



же да буде у разним бојама, али на њој неизоставно морају да буду две или три хоризонталне траке различите боје. Те траке представљају обиље благодати која је предата епископу и од њега се преноси на друге хришћане. Осим тога на грудима архијерејске мантије налазе се две плочице које се зову скрижаљи. Оне означавају два Завета – Стари и Нови – дата од једног Бога, те стога архијереј треба да се руководи њима у своме животу, ради спасења сопствене душе и на корист целокупне пастве. Из Старог и Новог Завета као из непресушног извора, епископ треба да црпи истине спасоносне за душе и да овом светлошћу просвећује све и свакога.

Под ноге архијереја се за време Богослужења ставља мали округли саг на коме је представљен орао, због чега се тај саг и зове **орлец**. Орао означава самог епископа који, у сталној бризи за своју паству, попут далековидог орла треба да стреми ка небу, и да истовремено види потребе своје пастве.

### в) О свешћеним сасудима

Који свештени сасуди постоје?

На Божанској Литургији у олтару се употребљавају свештени сасуди и други свештени предмети. То су: 1) **дискос** – округли раван пладањ на који се полаже агнец, тј. део просфоре намењен за освећење, за претварање у истинско Тело Христово; на дискос се такође стављају честице из других просфора. Он представља и јасле у које је био положен новорођени Христос, и Његов гроб, и Голготу. 2) **Звездица** – два

крстoliko сједињена лука који се са своја четири крака полажу на дискос; звездица подсећа на звезду која је мудраце довела до Христа. 3) **Света Чаша** за причешћивање, или Путир, представља чашу са Тајне вечере. 4) **Копље** је неопходно за раздељивање агнеца; оно подсећа на копље којим су била прободена пречиста ребра Господа нашег Исуса Христа. 5) **Кашичица** за причешћивање мора да буде или златна, или сребрна, или оловна, а никако од бронзе или дрвета. 6) **Сунђер**, за брисање дискоса и саме Чаше; он је представа оног сунђера који је принесен Исусу Христу на Крсту. 7) **Покрови** – два мала покроба, један за прекривање дискоса, а други за Чашу, и трећи, заједнички за оба сасуда. Овај последњи се назива **воздух**, јер се налази изнад звездице и као да представља ваздушно пространство у коме се јавила звезда која је мудраце довела до Христа. Ту је још и 8) **посуда** за воду.



звездица  
на дискосу



свешћа чаша



кашичица



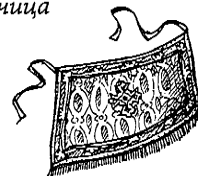
копље



сунђер

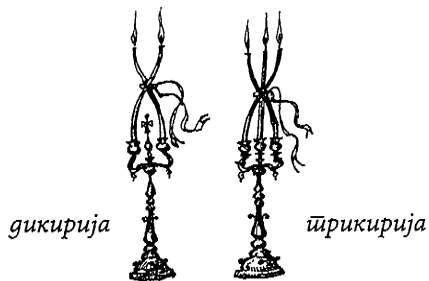


покриви



воздух

Осим поменутих сасуда на архијерејској Литургији се употребљавају: 9) **рипиде** – то су представе херувима кружног облика са дугачком дршком; 10) **дикирија** – посебан свећњак са две свеће које указују на две природе у Исусу Христу; 11) **трикирија** – свећњак са три свеће који подсећа на Три Лица у Богу.



і) Богослужбене књиџе

За Богослужење су неопходне следеће црквене књиџе: 1) Јеванђеље, 2) Апостол, 3) Псалтир, 4) Слуџебник, 5) Часослов, 6) Октоих, 7) Минеј месечни, 8) Минеј општи, 9) Триод Посни, 10) Триод Цветни, 11) Требник, 12) Књиџа молебних песама, 13) Ирмологиј, 14) Типик, 15) Каноник.

**Јеванђеље.** Јеванђељем се назива свештена књиџа која садрџи повести четворице јеванђелиста (Матеја, Марка, Луке и Јована) и прилагођена је свакодневном читању на Богослужењима. Јеванђеље се дели на **зачала**, тј. одељке одређене за читање на Богослужењу, нпр. на бденију, Литургији, молебану и сл., током читаве године.

**Апостол.** Апостолом се назива књиџа која садрџи Дела Апостолска и Посланице Апостола, али нема Откривење. Ова књиџа, као и Јеванђеље, осим глава и стихова има и зачала намењена читању за све дане у недељи, за празнике и Велики пост, као и у другим одређеним приликама.

**Псалтир.** Псалтир се употребљава на свим црквеним Богослужењима. Из Псалтира се читају час поједини стихови, час са нарочитим циљем изабрани читави псалми, час неколико псалама у низу. Псалтир садрџи 150 псалама и за богослужбену употребу подељен је на 20 катизама (сједалних). Свака катизма садрџи три славе или три антифона, то јест три дела која се завршавају песмом „Слава Оцу и Сину и Светоме Духу”.

Православни! Чешће читајте Псалтир! На српском језику он је широко доступан. Стари превод Ђуре Даничића налази се у сваком српском издању Светог Писма. Постоји и нови превод Епископа Атанасија Јевтића у коме су псалми правилно нумерисани и подељени у катизме. У Псалтиру ћете увек наћи оно што одговара стању ваше душе. Ако вашу савест оптерећују греси, читајте покајне псалме 6, 24, 37, 50 и 129. Ако се спремате за полазак у цркву прочитајте псалме 41. и 83. Да ли сте тужни и несрећни? Ево вам утешних псалама: 2, 5, 12, 21, 25, 26, 27, 68, 87. и 142. Примили сте милост од Бога и радујете се? Благодарите Богу и славите у духу псалмопојца. Ево псалама за то: 9, 17, 45, 37. и други. Прогоне ли вас неправедно? Верујте да је Господ Помоћник добром и исправ-

ном човеку, и нека вам спокојство врате псалми: 22, 23. и 90.

**Службеник.** У службенику се налазе непроменљиве молитве које су свештенослужитељима неопходне приликом савршавања вечерња, јутрења и Литургија св. Јована Златоустог, св. Василија Великог и св. Григорија Великог.

**Часослов.** Часослов садржи поредак свих служби у току дана осим Литургије; Он садржи непроменљива молитвословља која су свакодневно неопходна за чтечеве и појце. Службе су у часослову распоређене према дневном редоследу Богослужења: полуноћница, јутрење, часови, вечерње и повечерје. Часослов садржи још и чинове и молитве за извесна дневна Богослужења, као и тропаре, кондаке, богородичне, акатисте и причасне.

**Октоих.** Октоих је грчка реч и значи „осмогла-сник”. Тако се зове црквено-богослужбена књига која садржи променљиве делове недељних и дневних служби у осам гласова, тј. напева. Октоих садржи допуне Часослова и Службеника за сваки дан. Богослужење се из Октоиха допуњује стихирама, тропарима, кондацима, канонима и др. Богослужбени круг свих дана једне седмице поје се у једном од осам гласова. Током осам недеља промени се свих осам гласова. Тај круг од осам седмица назива се „столп”.

**Минеј месечни.** Минеј месечни је књига која за сваки дан у месецу садржи молитве и песме посвећене светитељу који се тога дана празнује, или садржи свечану службу за Господњи односно Богородичин

празник који пада у одређени дан у месецу. Постоји дакле дванаест књига Минеја за дванаест месеци.

**Минеј општи.** Општи минеј је замена и на извештан начин допуна Месечних минеја. Он садржи празнични поредак у част сваког чина или целе групе светих, нпр. светитеља, пророка, апостола, мученика. У њему се налазе опште службе за празнике, претпразништво и попразништво у част Спаситеља, Мајке Божије, Часног и Животворног Крста, светих Анђела и Претече Господњег.

**Триод.** Триод чине две богослужбене књиге које су везане за круг покретних празника. Реч „Триод” је грчког порекла и значи трипјеснец. Триод је првобитно садржао непотпуне каноне од три песме (одатле и његов назив).

Прва књига је **Посни триод** и она садржи службе Светог Великог поста као и три недеље које претходе томе посту.

**Цветни триод** садржи службе од Лазареве суботе до недеље Свих светих или до девете недеље после Васкрса.

**Ирмологиј.** То је књига у којој се налазе ирмоси за целу годину. Ирмос представља почетну строфу сваке песме у канону. У Ирмологију сви ирмоси су распоређени по редоследу од првог до осмог гласа.

**Типик.** Типик је зборник у коме се излаже редослед и начин вршења црквених служби. То је потпуни Црквени Устав којим се руководе свештенослужитељи у конкретним богослужбеним ситуацијама, нпр. приликом спајања различитих празника.

**Требник.** Ова књига је неопходна свештенику како приликом савршавања Светих Тајни (изузев освећења Дарова), тако и приликом вршења других појединачних обреда. Распоред текстова и служби у требнику успостављен је према редоследу човековог живота: рођење, крштење, миропомазање, освећење јелеја, покајање, исповест, брак, смрт, погреб... У неким требницима постоје и службе за друге потребе: благосиљање кољива, оснивање дома, освећење надгробног крста, почетак сетве...

**Књига молебних песама.** Садржи поредак молебана у разним приликама, и радосним и тужним.

**Каноник.** То је књига за оне који се припремају за свето причешће.

## БОГОСЛУЖЕЊЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

### Свакодневно Богослужење

*Облици свакодневне Богослужења*

По узору на први дан приликом стварања света који је почео од вечери, и богослужбени дан Православне Цркве почиње такође од вечери.

Почев од вечерњег Богослужења, током дана се по Црквеном Уставу обавља девет служби.

- 1) **Вечерње** – на овој служби људи благодаре Богу за претходни дан и моле се да мирно и без греха проведу наступајућу ноћ.
- 2) **Повечерје** – обавља се после вечерња. То је, да тако кажемо, низ заједничких молитава оних који одлазе на починак. Они од Бога моле опроштај грехова и заштиту од духовних непријатеља који су нарочито опасни у време сна.
- 3) **Полуноћница** – молитва у поноћ, за сећање на Други долазак Христов који ће се по веровању Цркве догодити у поноћ.
- 4) **Јутрење** – Богослужење које се обавља ујутро, пред излазак сунца. То је благодарна молитва Богу за протеклу ноћ, као и сећање на догађаје из Христовог живота који су се збили ноћу или врло рано ујутро.
- 5) **Први час** – благодаримо Богу за светлост коју нам је даровао и молимо Га да дан проведемо без греха.

- 6) **Трећи час** – сећамо се силаска Духа Светог на апостоле у дан Педесетнице.
- 7) **Шести час** – (по нашем рачунању 12 сати) распеће Христа.
- 8) **Девети час** – смрт Исуса Христа.
- 9) **Божанска Литургија** – изображава историју земаљског живота Исуса Христа. Она сједињује сву силу захвалних, умилостивљујућих молитава и славословља. Кроз причешће Светим Тајнама, Литургија пружа могућност за улазак у заједницу са Христом.

Но, пошто услед службених или личних обавеза није лако сабирати се на свако од тих девет Богослужења, још у старини су установљена стална и свакодневна Богослужења три пута дневно: увече, ујутру и пред подне.

Од тада па до данас постоје **вечерње, јутрење и Литургија**. Свакоме од та три Богослужења придодата су и она кратка Богослужења на која су се у старини верни посебно сабирали. Тако је јутрењу, на самом његовом почетку, додата полуноћница, а после јутрења први час; Литургији су додати трећи и шести час; вечерњу је додат девети час на почетку, а повечерје на крају.

### **Седмично Богослужење**

*Свештене успомене у седмичне дане*

Сваки дан у недељи посвећен је успомени на неки нарочит свештени догађај или на неког веома поштованог светог. У **недељу** Православна Црква про-

славља успомену на Васкрсење Христово. У **понедељак** се прослављају бестелесне силе – Анђелски свет. У **уторак** – свети Јован Претеча. **Среда** је посвећена сећању на издајство Господа од стране Јуде. **Четвртак** је посвећен прослављању светих апостола и светитеља Николаја Чудотворца. **Петак** је дан успомене на распеће и смрт Христову. У **суботу** – дан покоја, прославља се Мајка Божија, свети мученици и сви свети који су се упокојили у Господу, а такође помињу се и сви хришћани који су уснули у вери и нади на васкрсење и блажени вечни живот.

Сваки дан у години празнује се успомена на једног или неколико светих угодника Божијих. Сходно томе за сваки дан у години састављене су нарочите службе које су у зависности од значаја догађаја или лица које се празнује у већој или мањој мери свечане. Свете који се тога дана славе треба спомињати и у појединачној молитви.

Међу свим данима током године по свечаном карактеру Богослужења највише се истичу дани великих празника и недеље.

### **Празнично Богослужење**

*О љрзницима уошшше*

Први свечани празник код нас је недеља. Јер тога дана је Спаситељ наш, Исус Христос, васкрсао из мртвих и даровао нам спасење. Осим недеље постоје и други дани које проводимо у нарочито побожном расположењу. То су празници и дани поста.



Шта је то празник?

Празником се назива дан који хришћанин треба да проводи у усрднијој молитви код куће и на заједничком Богослужењу, у читању душекорисних књига и савршавању добрих дела колико је год то могуће. Зато у тај дан треба оставити сваку светску забаву или посао, на пример: обраду земље, трговину, занат.

Са којим циљем су установљени празници?

Као прво, за успомену на нарочите догађаје, спасоносне за нас; као друго, да бисмо били подстакнути на већу благодарност Богу; и, као треће, ради оживљавања побожности у нама.

### *Главни црквени празници*

Који су главни црквени празници?

Има их дванаест, а изнад њих још и Светло Васкрсење Христово. То су, као прво, празници у част Господа нашег Исуса Христа, а као друго, празници у част Мајке Божије.

Господњи празници су ови:

- 1) **Божих** – Рождество Христово од Пресвете Дјеве у Витлејему (25. децембар).
- 2) **Богојављење** – Крштење Господње на реци Јордан од стране св. Јована Претече, када се Бог јавио у три лица (6. јануар).
- 3) **Сретење Господње** – сусрет четрдесетодневног младенца Господа Исуса Христа у јерусалимском храму са праведним Симеоном (2. фебруар).

- 4) **Преображење Господње** на гори Тавор, пред тројицом ученика: Петром, Јаковом и Јованом (6. августа).
- 5) **Цвети** – Улазак Господњи у Јерусалим, у недељу пред Светло Васкрсење Христово.
- 6) **Васкрс** или Пасха – Светло Васкрсење Христово (крајем марта или у априлу).
- 7) **Вазнесење Господње** које се збило на Јелеонској гори, 40. дана после Светлог Христовог Васкрсења (овај празник пада увек у четвртак).
- 8) **Педесетница** – Силазак Духа Светога на Апостоле у Јерусалиму. Овај празник се назива још и Тројице, у славу Свете Тројице (50 дана после Светлог Васкрсења Христовог).
- 9) **Крстовдан** – Воздвижење Животворног Крста Господњег, који је 326. године пронашла византијска царица Јелена (14. септембар).

Богородичини празници су ови:

- 1) **Рођење Пресвете Богородице** од праведних Јоакима и Ане – Мала Госпојина (8. септембар).
- 2) **Ваведење** у храм, четврте године Њеног живота, да би била посвећена Богу (21. новембар).
- 3) **Благовести** Пресветој Богородици од стране арханђела Гаврила о томе да ће Она родити Спаситеља света (25. март).
- 4) **Успење** Пресвете Богородице (15. август).